

א

גליון מספר
493

דפי עיון

קילקל בקיץ מעיל חורף

שמעון מתגורר בצפת, וקנה בסוף החורף הקודם מעיל גדול ועבה ב-2,000 שקל. בקיץ האחרון תיקן ראובן הנגר את דלת ארון הבגדים של שמעון, ופגע באמצעות מברגה חשמלית במעיל זה והשחיתו לגמרי. בימי הקיץ, שבו אירע מקרה זה – אין מעילים כאלו למכירה, וממילא גם לא ידוע מחירם. לאחר חיפוש נרחב – נמצאה חנות אחת, שהמוכר מחסל עסקים ומוכר הכל, ובה נשאר מעיל אחד או שניים מסוג זה ב-1,000 שקל. כמה צריך ראובן לשלם על הנזק שעשה?

- א. הקדמה וקביעת נושא השיעור..... א
- ב. סוגיית חלוקת קופת מעשר עני..... ב
- ג. לימוד מדיני עניים לדיני נזיקין..... ג
- ד. שאלות מרכזיות בסוגיה זו..... ד
- ה. לא הרי דיני מכירה כדיני מעשר עני ונזיקין..... ה
- ו. מחלוקת רש"י והרי"ף בהבנת הסוגיה..... ו
- ז. חקירת האבני נזר לגבי שווה כסף ככסף..... ז
- ח. היאך דנים שווה כסף בתשרי ובניסן..... ח
- ט. שיטת הדברי יחזקאל בביאור הסוגיה..... ט
- י. השלכת ביאור הדברי יחזקאל לענייננו..... י
- יא. הגדרה שונה של הנתיבות המשפט..... יא
- יב. מחירון של אנשים לחוצים נקרא מחירון?..... יב
- יג. סיכום ומסקנות..... יג

הערה: הדברים נכתבו לצורך לימוד, ובשום אופן לא להלכה

ד פ י - ע י ו ן

ב

א. הקדמה וקביעת נושא השיעור

שיעורנו עוסק באופן ממוקד בקביעת מחיר לנזק המעיל, אלא שהרווח העיקרי מהשיעור יהיה ללמוד ברמה הכללית את שורש הגדרת מחירוני נזיקין והכרעה מתי משתמשים בכל מחירון.

ובכן – כיצד קובעים מחיר של נזק? ויש להתייחס כרגע לנקודות הבאות:

- **קביעת נזק** נעשית עפ"י ההפרש בין מחירו לפני הנזק ובין מחירו לאחר הנזק (כבגמרא במסכת בבא קמא דף י"א. ובהלכה בשולחן ערוך סימן ת"ג-א).
- במקרה שבענייננו – המעיל נקנה במחיר 2,000 שקל, ולפני הנזק מצבו של המעיל היה חדש לגמרי (מאחר שנקנה בסוף החורף וכמעט שלא השתמשו בו עד יום הנזק, באמצע הקיץ).
- אמנם אילו המעיל היה זקוק לתיקון בלבד – לא היינו נזקקים לברר כמה היה שווה וכמה הוא שווה, אלא היה ניתן לקבוע את מחיר הנזק במחיר הוצאות התיקון (שהוא ההפרש בין שני הנתונים החסרים לנו, ובדרך כלל יותר קל להשיג נתון זה מאשר את שני הנתונים האחרים).
- ובמקרה של תיקון – יש לדון אם צריך להוסיף עוד סכום על מחיר מחמת עצם התיקון, דהיינו מקדם הוזלה נוסף שיש להוריד בגלל עצם העובדה שהמעיל כבר היה במהלך חייו בתיקון, שמוסיף לו התיישנות בעיני הקונה, בדומה למכונית שעברה תאונה, כבר שווה משמעותית פחות, לא רק בהפרש מחיר התיקון, אלא גם בעובדה שכבר נזקקה לתיקון.
- ואולי אפשר לחלק, שתאונה במכונית והצטרכותה לתיקון במוסך, מעידה על איכות המכונית, שכבר אינה באותה רמת דיוק ורמת איזון בין החלקים ומרכיבים, כמו שיצאה מהמפעל, ובמכונית אכן יש לנתון זה משמעות. אבל במעיל – מאחר שאינו זקוק לאיזונים ולכוונונים – אין גורעים מערכו בגלל ששהה אצל תופרת. ולכן אפשר להניח שמחיר התיקון הוא מחיר הנזק (כיוון שבדרך כלל מחיר זה מהווה את ההפרש בין מחיר הבגד לפני הנזק לבין מחיר אותו בגד לאחר תיקונו).
- אלא שבמקרה שבענייננו אין משמעות לכל הדיון הנ"ל, כיוון שמדובר על השחתה טוטאלית (הנקרא בשפה מקצועית בשם "טוטאל לוסט") המחייבת

ד פ י - ע י ו ן

תשלום נזק של מעיל שלם. אי"כ עלינו לחזור להתחלה, ולקבוע כמה היה המעיל שווה בשעת הנזק.

- **ויש כמה אפשרויות** לענות לשאלה זו, מאחר שהמעיל היה בזמן קנייתו – בימות החורף – שווה 2,000 שקל (ונזכור לנכות סכום מסויים מחמת העובדה שכבר השתמשו פעם-פעמיים במעיל זה), ובזמן הנזק – בימי הקיץ – **אין מחיר נתון** למעיל זה (למעט מחיר חיסול ספציפי של אדם אחד, מחיר העומד על 1,000 שקל, ויש לציין שאין אפשרות לקנות לניזק מעיל תחליפי, כיוון שהגודל של מה שיש למכירה אינו מתאים לניזק...).

ובעניין זה ישנה סוגיית "יוקרא דלקמיה" העוסקת בענייני **מחירים עונתיים**, וכוללת הקדמה ארוכה למדי, השייכת לנושא כללי, ולבסוף מגיעה עד לחלק הדרוש לנו. אנו נתקדם שלב אחר שלב במהלך הסוגיה, עד שנוכל להסיק ממנה גם לצורכנו, כדלקמן.

ב. סוגיית חלוקת קופת מעשר עני

הגמרא (במסכת בבא קמא, דף ז.ז.) מנסה למצוא יישוב **לסתירה** הקיימת, לכאורה, בין שני פסוקים שבתורה, העוסקים באיכות **תשלומיו של המזיק לניזק**:

- **"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם"** (שמות כ"ב, ד) שפירושו שהמזיק משלם מממונו את האיכות המקסימלית שביכולתו, כדי לפצות את הניזק.
- **"כסף ישיב לבעליו"** (שמות כ"א, ל"ד) המלמד שניתן לרבות גם שווה כסף, ואפילו טובין, דהיינו ייתכן לשלם אפילו בפחות שבנכסיו.

ויש להבין, מתי חייבים לשלם במיטב שבנכסיו, ומתי ניתן להסתפק בפחות שבהם (וישנם כמה מהלכים בגמרא לפתרון סתירה זו).

אביי מביא דין בשם רבה רבו, בעניין **דיני חלוקת מעשר עני**, ומזה משליך לענייננו – **דיני תשלומי נזיקין** (ובהמשך השיעור נבין את הקשר בין הסוגיה המלמדת לסוגיה הנלמדת).

ד פ י - ע י ו ן

T

סוגיית מעשר עני עוסקת בחלוקת הקופה הציבורית – קופת מעשר עני – לזכאים לתמיכה, ועוסקת בשני קצוות האוכלוסיה – אלו שזכאים לתמיכה מהקופה הציבורית והללו שאינם זכאים לתמיכה מקופה זו, כדלקמן:

- **זכאי לתמיכה** מהקופה הציבורית, קופת מעשר עני, הוא מי שמוגדר **עני** ע"פ ההלכה, דהיינו שיש לו פחות מ-200 זוז. במקרה זה **יקבל מהקופה את מלוא התמיכה**, אפילו 1,000 זוז.
- **מי שאינו עונה על ההגדרה** – אינו נחשב עני, ולא יקבל כלום.

לכאורה הכללים ברורים ופשוטים.

אלא שהברייתא שהביא רבה מתארת **מקרה יוצא דופן**, והמדובר באדם שנמצא במציאות דו ערכית, ומקבל סכום לא שגרתי:

- **מצד אחד** – **יש לו בתים, שדות וכרמים** שערכם הכולל הוא מעל 200 זוז (לפי הפירוש הראשון ברש"י. לאור פירוש זה נלך בתחילת דינונו בסוגיה זו).
- **מצד שני** – אדם זה **אינו מסוגל לממש את נכסיו ולהפכם לכסף**, כיוון שאין הוא מצליח למכור את נכסיו במחירם הריאלי, כך שבפועל אין לו סכום כסף מזומן הנדרש למחייתו.

הברייתא מלמדת את בעלי הקופה לתת לו תמיכה **עד מחצה** (דהיינו סכום מירבי של 100 זוז).

ורבה תמה מה בדיוק הגדרתו של אדם זה, ומדוע הוא מקבל סכום מוזר כזה (שאינו מענק מלא של 1,000 זוז, אלא רק סכום קטן, המשלים ל-200 זוז בלבד). שהרי ממה נפשך (ואנו לומדים כרגע את מהלך הגמרא בשיטת רש"י, ובהמשך נלמד את דרכו של הרי"ף בסוגיה זו):

- אם אי הצלחתו למכור נובעת בגלל **שמחיר הנכסים ירד באמת** (כלומר ביחד עם ירידה כללית בערך כלל הנכסים) – הרי בסה"כ מבחינה ריאלית יש לו **פחות מ-200 זוז** וא"כ הרי הוא **עני**, וזכאי הוא **לתמיכה מליאה**, אפילו עד 1,000 זוז.
- ואם ירידת ערך נכסיו אינו בגלל הסביבה, אלא בגלל **הלחץ הפרטי שלו**, ואנשים מבחינים בלחץ זה, והגמרא מתארת היאך הוא נכנס

ה

ד פ י - ע י ו ן

ויוצא, ונראה נחפז למכור, ואנשים מנצלים לחץ זה כדי להורידו מהמחיר הריאלי של הנכס – א"כ **שומתו האמיתית** היא מעל 200 זוז, וא"כ הרי כלפי האמת הוא נחשב **כעשיר**, ולכן מבחינה ציבורית באמת **לא מגיע לו כלום!**

א"כ **חוזר הצורך בהבנה** היאך הגיעו לדין "השלמת הכנסה" עד מחצה.

ופושט רבה שמדובר בשני מחירונים, לפי הפירוט הבא:

- **מקרקעין נקנים** בשתי תקופות: ניסן ותשרי.
- הערך המירבי של הקרקע נקבע **בימי ניסן**, כיוון שאז הוא ימי הקניה והמכירה, ורבים נמצאים עתה בשוקי הקניה והמכירה, וזמן זה נקרא זמן טוב לעסקים, והמחירים בשיאם בגלל מצב הקרקעות הטוב, **בדיוק לפני זמן הזריעה השנתית**.
- לעומת זאת – **בימי תשרי**, הואיל וזמן החרישה כבר עבר, ממילא ההזדמנות לזרוע השנה כבר אינה קיימת, ולכן השוק פחות תוסס, והמקרקעין נמכרים **במחירים המינימלי** (וירידת המחיר היא כל כך משמעותית, שהמחיר עשוי לרדת אפילו עד מחצית מהמחיר שנמכר בניסן).
- אדם זה (שעליו אמרו שמקבל מהקופה עד מחצה) נמצא במקום אמצעי כלשהו בין שתי ההגדרות, שכן היום, בימי תשרי, **ערך נכסיו קטן מ-200 זוז**, ובימי ניסן – **ערך נכסיו גדול מ-200 זוז**, וא"כ **איננו עשיר גמור, ולא עני גמור** (ובהמשך השיעור נבין מה טיבו של מצב ביניים זה).

ולכן נותנים לו רק השלמה ל-200 זוז, כדי שיוכל **לצלוח את התקופה הזמנית הקשה**, אבל אין מעניקים לו יותר מזה.

ג. לימוד מדיני עניים לדיני נזיקין

ומהלמד לנלמד, מדיני מעשר עני לדיני נזיקין:

גם בסוגיית תשלומי נזיקין (שממנה החל לימודנו, למצוא יישוב לסתירה בין "מיטב שדהו" דהיינו תשלום טוב, לבין "כסף ישיב" שפירושו תשלום גרוע) אפשר ללמוד מהקופה הציבורית, שיש **שתי מציאויות של תשלומים**, לפי תקופת השנה, תשלום לפי

ד פ י - ע י ו ן

1

מחירון תשרי, שהוא מחירון זול יותר (כדלעיל), ותשלום לפי מחירון ניסן (היקר יותר, כדלעיל), והשימוש במחירונים אלו תלוי בנכונותו של הניזק לזכות בתשלום כפי שזיכתה לו התורה.

וכגון במקרה הבא:

ראובן הזיק את מכוניתו היקרה של שמעון בנזק שערכו 50 אלף שקל. לראובן המזיק אין מזומנים, אבל יש לו שתי שדות חקלאיות שכל אחת מהן שווה במחירי העונה 50 אלף שקל, האחת פוריה ביותר, ושיטחה חצי דונם, והשניה גרועה מבחינת תוואי הקרקע, ושיטחה 2 דונם. מאיזו קרקע יקבל שמעון את תשלום נזקי מכוניתו?

להלן כמה נתונים נוספים:

- יש כמה חודשי פעילות, בעיקר בחודש ניסן, שהשוק מתעורר ביותר, ומחירי הקרקעות עולה (ובמקרה זה מתייקרת הקרקע ומחירה עומד על כ-55 אלף שקל לכל שדה).
- עפ"י הדין – מגיע לשמעון קרקע עידית, ובאופן רגיל – העידית מתבטאת בשטח איכותי מבחינה חקלאית, שאפשר להפיק מקסימום תפוקה על מינימום שטח. משמעות הדבר ששמעון יקבל את חצי הדונם הפורה, ונכס זה יכסה בדיוק את תשלום ניזקו.
- אלא ששמעון אינו חקלאי, ואינו זקוק לקרקע חקלאית. אבל המליצו לו שכדאי להעמיד מחסנים על גבי הקרקעות הללו, ולהרוויח הון רב מאיחסון סחורות.
- ולשם כך – מעדיף שמעון לקבל את השדה השניה, שאמנם אינה פוריה כל כך, אבל מאחר ואין פניו אל ענף החקלאות, כי אם אל גודל המחסנים שאפשר להעלות על פני השטח – מבקש שמעון מראובן שיתן לו את הקרקע השניה (המוגדרת כ"זיבורית" מבחינה חקלאית, אלא ששטחה הוא שני דונמים, כלומר פי ארבעה מחברתה בת חצי הדונם).
- אומר לו ראובן המזיק: אם רצונך לקבל את המגיע לך – קרקע העידית – תקבל אותה במחירה הזול בעונה "מתה" זו. אבל אם רצונך לקבל שלא כפי דינך (זיבורית ולא עידית, בשטח גדול יותר) – תקבל אותה לפי

ד פ י - ע י ו ן

מחירה היקר, הבא לידי ביטוי בזמן שהשוק פעיל ביותר (ומשמעות הדבר שתחזיר לי את הפרש המחיר בין המחירונים, דהיינו סכום של כ-5,000 שקל).

ובהכללה – הדין הוא, כדלקמן :

- **אם רוצה הניזק לקבל לפי מה שמגיע לו**, "מיטב" מעידית נכסי המזיק – יקבל **במחיר הזול** של תקופת תשרי.
- **אבל אם רצונו לקבל שלא כדינו**, למשל קרקע בינונית, במקרה כזה יוכל לקבל הניזק רק לפי התשלום של **מחירון ניסן**, היקר יותר.

הפסוקים באו לייצג אופציות אלו, כך :

- **"מיטב שדהו"** מייצג את האפשרות לקבל **עידית במחיר הזול הנוכחי** (בלשון הגמרא: "זולא דהשתא", תרגום: הזול הנוכחי).
- **"כסף ישיב לבעליו"** – לרבות שווה כסף ואפילו סובין, דרשה זו מייצגת את האפשרות **לקבל בינונית במחיר העתידי** בניסן (בלשון הגמרא: "ויקרא דלקמיה", קרי: היקר במחירון העתידי).

ד. שאלות מרכזיות בסוגיה זו

ישנן כמה בעיות בהבנת הסוגיה, הן במלמד והן בנלמד :

- **ונתחיל במלמד** (סוגיית קופת מעשר עני) : מה אכפת לנו שבניסן יהיה האיש עשיר, והלא **עתה עני הוא** (ובלשון נחלת דוד: וכי מה יעשה אם עולליו שואלים לחם ואין...).
- ידוע בכל התורה, שדנים על ממונות לפי **המקום והזמן הנוכחיים** (כגון **בהקדש**: אין לך בו אלא מקומו ושעתו (כבגמרא במסכת ערכין דף כ"ד), וכגון **בידושין** (פרק ראשון), שאף שהמקדש אשה בפחות משווה פרוטה חוששים שמא שווה פרוטה במדי, מכל מקום מדאורייתא בוודאי אין חלות קידושין, וכל החשש הוא מדין "לידי שוויא ל" [עוין בר"ן בקידושין דף י"ב], וכגון **בגזל**, שהדין הוא שכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה ולא כשעת ההעמדה בדין וכו'), וא"כ אדם זה במקומו ושעתו הנוכחיים הוא נחשב **כעני**, שהרי נכסיו עתה שווים פחות מ-200 זוז, וא"כ מדוע אינו מקבל תמיכה מליאה?
- **ולאידך גיסא** – אם מחשבים את מצבו לפי ערך נכסיו בניסן – א"כ נחשב **עשיר**, ולמה יזכה לתמיכה כלשהי?

ד פ י - ע י ו ן

11

- **מה פשע זה** שיוצא ונכנס ונראה דאוג על ממונו, ולכן ערך נכסיו מוזל. האם זו סיבה לא לקבלי? וכי מה היה לו לעשות (האם מוטל על כל אדם להיות בעל תכונות של סוחר?...).
- ואפילו אם נמצא מה פשיעתו של אדם זה – **האם פשיעה מעכבת** מלקבל מעשר עני, והלא סוף סוף עתה עני הוא. ואפילו אם היה שורף בידיים את נכסיו – גם כן הרי הוא ראוי עתה למעשר עני. ובעצם **לא אכפת לנו** מהי הסיבה ההיסטורית שבעטיה נעשה עני. וא"כ – מדוע לא מקבל את מלוא הסכום? [הערה: שתי השאלות האחרונות הן רק לפי רש"י, שכן לפי הרי"ף דלקמן – לא שייכת שאלה זו, כיוון שכאשר ממונו מוזל מחמת דוחקו – הוא כן מקבל מהקופה...].
- **מה חידשה הגמרא** בתירוץ ניסן ותשרי, הלא גם כאן תישאר ההתלבטות כקודם: אם עיקר השומה לנכסיו הוא **לפי הערך הנוכחי**, אם כן מגיע לו אפילו אלף זוז מהקופה הציבורית, ואם נאמוד את נכסיו **לפי תקופת ניסן** – אפילו מעט לא יקבל.
- **וכן יש לשאול בסוגיה הנלמדת** (סוגיית תשלומי בזיקין): היאך נכנס בלשון הפסוקים הדין של "מיטב" לפי המחירון הנוכחי, ובינונית לפי המחירון העתידי, ה"יוקרא דלקמיה"?
- **ועוד יש לשאול** (כדלעיל) מדוע להחליף למחירון עתידי, הרי בדיני ממונות דנים לפי **מקומו ושעתו**, כלומר שמזיק תמיד משלם לפי הערך הנוכחי ולא לפי הערך והיוקר שיבוא בזמן התשלום (והובאו לעיל דוגמאות מהקדש, קידושין, גזילה וכיוצ"ב).
- **ועוד:** אם ההכרעה היא לתת עידית **במחירון הנוכחי** – יש להישאר עקבי בזה גם לתשלום מבינונית מהמחירון הנוכחי, ואם ההכרעה היא לתת בינונית עפ"י **המחירון העתידי** – א"כ גם העידית צריכה להינתן משם, ומה סיבת החילוק שבגמרא?
- **ושאלת השאלות:** מה הקשר האמיתי והפנימי בין **המלמד** (סוגית מעשר עני), ובין **הנלמד** (סוגית תשלומי בזיקין).

ה. לא הרי דיני מכירה כדיני מעשר עני ונזיקין

כאמור – עיקר התמיהה היא למצוא מה הקשר בין סוגיית מעשר עני לסוגיית מחירון נזיקין.

ד פ י - ע י ו ן

או במילים אחרות: לשם מה הוצרך אביי, העוסק בדיני נזיקין, להקדים את דברי רבה, בעניין מעשר עני, מהי הנקודה שאותה יש ללמוד ממעשר עני? וכי לא היינו מבינים שישנם שני סוגי מחירונים – מחירון ניסן ומחירון תשרי – גם ללא הקדמה זו?

אלא יש לומר, שזה בדיוק מה שהוכיח אביי מדברי רבה, שמחירוני ניסן ותשרי של סוגייתנו שונים מהותית מכל מחירון עתידי הרגיל להתפרסם.

בכל מחירון רגיל – יש לפעמים חלוקה לכמה מועדים שונים, בעל מחירים שונים, כגון בדוגמה הבאה:

ראובן הזמין מקום באתר נופש לשבת משפחתית, ושאל למחיר האירוח. כדי לענות על שאלה זו, דרש הפקיד לקבל תאריך האירוח המבוקש, שכן יש מחירים של תוך העונה ויש מחירים של חוץ לעונה.

ובקצרה: יש משמעות לשינוי המחירונים יחסית לתקופה, והמבנה שלהם הוא כדלקמן:

- **ישנו המחירון הקבוע**, שבו נקבע המחיר לפי השער הנוכחי העדכני.
- **ישנו** (לפעמים) **מחירון עתידי**, השייך לעונה אחרת, שלפיו נקבעות עסקאות עתידיות.

דוגמה זו שונה מהנדון בסוגייתנו, שכן:

- בדוגמה זו עוסקים **בדיני מכירה**, ולכן ההתייחסות היא **לזמן שבו יינתן המוצר או השירות**, וזמן זה יוגדר כשעת המכירה, ולפי זה יוגדר מהו המחירון המתאים מתוך כלל המחירונים, שלכל אחד מוגדר זמן שבהם הוא תקף (הגם שאפשר להזמין כל אירוע עוד לפני תאריך המחירון).
- בסוגיית מעשר עני תפקיד המחירון אינו למכור, אלא להגדיר את **המצב המשפטי של האדם**, אם הוא עני או עשיר, ובסוגיית נזיקין עוסקים בהגדרת **"מיטב"**, ובשני הנושאים הללו – דרך ההתבוננות והלימוד שונה מדיני מכירה, כפי שנבין לאחר הבנת שורש סוגייתנו כדלקמן.

ד פ י - ע י ו ן

7

1. מחלוקת רש"י והרי"ף בהבנת הסוגיה

ויש להקדים ולהראות שסוגיית מעשר עני נלמדת בראשונים בשני דרכים, כדלקמן:

- **גירסת רש"י – מתחת למאתיים:** כאשר קרקעותיו הוזלו ביחד עם קרקעות העולם, באופן שנשאר לו פחות ממאתיים זוז – יקבל מחיר מלא, ואם רק קרקעותיו הוזלו מתחת למאתיים בגלל הלחץ שלו – יוצא שבאמת הם שווים יותר ולכן לא יקבל כלום.
- **גירסת הרי"ף – מעל למאתיים:** כאשר קרקעותיו הוזלו ביחד עם קרקעות העולם, באופן שנשאר לו יותר ממאתיים זוז. ואם רק קרקעותיו הוזלו בגלל הלחץ שלו – ואפילו ערכם מעל למאתיים זוז – באמת אי אפשר למכור, שכן אין זה ערכם האמיתי של הקרקעות, ולפיכך יקבל מהקופה תקציב מלא.

יוצא שיש כמה הבדלים בין רש"י לרי"ף:

- לפי רש"י הגמרא מתמקדת רק בחלק שמתחת למאתיים זוז, ולפי הרי"ף הגמרא מתמקדת על החלק שמעל מאתיים זוז.
- וביתר עומק – לפי רש"י יש חשיבות למחיר הנכסים (יחסית למאתיים זוז) ולפי הרי"ף יש חשיבות לפער המחירים (יחסית למחירם הריאלי).

אמנם – הבדלים אלו מחדדים את ההבדל בתוצאה בין השיטות, אבל אינם דקים מספיק להבין את השורש המחלק בין השיטות, מבחינת התוצאה, אבל עדיין לא ירדנו לשורש ההבדל ביניהם.

2. חקירת האבני נזר לגבי שווה כסף ככסף

וההבדל יובן עפ"י חקירת האבני נזר (בחלק אבן העזר סימן שפ"ז-ב) בפסוק "ישיב" לרבות שווה כסף ככסף, והשאלה היא מה החידוש בביטוי "שווה כסף ככסף", שהרי אפשר לחשוב על שתי אפשרויות, כדלקמן:

ד פ י - ע י ו ן

- **ניתן להמירו לכסף:** הסיבה שאפשר לשלם ב"שווה כסף" ולא בכסף, מכיוון שע"י ה"שווה כסף" אפשר להשיג כסף, אולם אם אי אפשר לממש את ה"שווה כסף" להמירו בכסף – אין לשלם בו.
- **חשיבות עצמית של שווה כסף:** התורה מכירה ביכולת לשלם לא רק בכסף, או בדבר שניתן לממשו לכסף, אלא לימדה שיש חשיבות ל"שווה כסף" כאמצעי תשלום מקובל.

ולפי זה תובן המחלוקת בין רש"י לרי"ף:

הרי"ף למד ששדות הן "שווה כסף", וניתן למוכרן עד כמה שניתן להמירן לכסף, ולכן כאשר הוזלו כל השדות, המחיר הריאלי של שדותיו הוא מחיר אמיתי, שניתן להופכו לכסף, כי זה בדיוק השווי האמיתי של השדות, ולכן אם ערך שדותיו הוא מעל 200 זוז – הרי הוא נחשב לעשיר ולא יקבל כלום מהקופה הציבורית.

ואם רק שדותיו הוזלו (בגלל שהוא לחוץ וכו') – הרי המחיר הנוכחי של שדותיו אי אפשר להופכו לכסף, שכן במצב זה – שבו מחירן אינו אמיתי, אלא מחירי הפסד זמניים – לא ראוי לו למוכרן, הגם שעדיין יקבל סכומי עתק, אבל אין הם סכומים אמיתיים יחסית לערך האמיתי של שדותיו, ולכן זה נקרא שאי אפשר להופכן לכסף, ולכן הרי הוא כעני, ויקבל מהקופה סכום מלא כאדם עני שאין לו כרגע רכוש.

ובשיטה מקובצת (בשם המאירי) הראה שיש תקדים לדין זה בסוגיית זכיה בפאה (במסכת פאה פרק ה-ד, הובאה במסכת חולין דף ק"ל:) לגבי בעל הבית העובר ממקום למקום ואפילו הוא עשיר, ובכל זאת מאכילים אותו לקט שכחה ופאה, ולפי חכמים אינו חייב לשלם אף כשיגיע לביתו משום שנחשב עני באותה שעה.

שיטת רש"י להתבונן על שדותיו של האדם כשווה כסף בעל שווי עצמי, שאם קרקעותיו הוזלו יחד עם קרקעות העולם לפחות ממאתיים זוז – הרי זה ערכו האמיתי, ולכן הוא בגדר עני שיכול ליטול מהקופה הציבורית (ועד כאן אין הבדל בין רש"י לרי"ף).

ד פ י - ע י ו ן

יב

ואם רק קרקעותיו הזלו (מצד דוחקיו ולחציו) נמצא שהמחיר הנמוך של שדותיו אינו מחירם האמיתי, ובאמת הם **שוים יותר**, יוצא שהערך העצמי של ה"שווה כסף" הוא חשוב, הגם שמבחינה מעשית אי אפשר לממשו לכסף – זה מספיק כדי שייקרא עשיר, ואינו זכאי לקבל מהקופה הציבורית.

ובקצרה:

- **רש"י** מחשיב את ערך השדות בפני עצמן, הגם שאי אפשר לממשם, ולכן גם עני בפועל יכול להיות עשיר בכוח ולא יקבל מהקופה.
- **הרי"ף** מחשיב את השדות כראויות לשומא רק אם הן נמכרות בערכן הריאלי, אחרת אין למוכרן, וממילא בעליהם נחשב כעני.

ח. היאך זנים שווה כסף בתשרי ובניסן

ועד כאן עסקנו בהגדרת "שווה כסף ככסף" לפי המחיר האמיתי (הגם שהוא בכוח ולא בפועל) או לפי המחיר העכשווי (המתקבל בפועל), והכל יחסית למחירון העדכני המתקבל עתה עבור השדה.

ויש להוסיף את התבוננות התורה כאשר יש לשדות שני מחירוים: מחירון תשרי (שהוא, כאמור, מחירון זול, כיוון שהקונה שדות כבר לא יספיק לזרוען בשנה זו, שעונת החרישה היא בקיץ, ולאחריה עונת הזריעה היא בתשרי ובחשוון לאחר חרישה) ומחירון ניסן (שהוא המחירון היקר יותר והריאלי יותר, שרוב המכירות נעשות בתקופה זו, ומי שיש לו שדה – מעדיף לחכות לתקופת ניסן כדי למכור) – **היאך נחשב במקרה זה את השווה כסף של השדה**, האם נחשב לפי המחירון הנוכחי של תשרי, או לפי המחירון של ניסן, ויש בזה מחלוקת אחרונים (בין קצות החושן לנתיבות המשפט), כדלקמן:

הקצות החושן (בסימן ד"ש-א) כותב את המהלך הבא (בחלק השייך לענייננו):

- "שווה כסף" של חפץ שידוע שעתידי להתייקר נחשב לפי המחירון היקר העתידי אפילו שעתה הוא זול.
- **ראיה** לנכונות דין זה: סוגיית **נהנה בחמץ בפסח** (בגמרא במסכת פסחים דף כ"ט): האוכל חמץ של הקדש במועד – מעל, ומשלם את שווי החמץ לפי מחירו לאחר הפסח, הגם שבזמן שאכל לא היה ללחם כל ערך, שהרי

ד פ י - ע י ו ן

חמץ בפסח אסור בהנאה. רואים מכאן שאין הולכים לפי שער הזול שבזמן הנזק, אלא לפי הערך שעתיד לקבל ביוקרא דלקמיה.

- **ומה שאומרים** (כבמסכת ערכין דף כ"ד) שאין דנים אלא לפי **מקומו ושעתו**, וכן הדין ש"כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה" – לא קשה על דיננו, שכן מדובר על דברים שנוזמן הנזק **לא ידוע אם עתיד להתייקר**, ולכן מה שהתייקר בפועל – לא נחשב, אבל כאשר המחירון העתידי **ידוע כבר עכשיו** – בזה לא מתייחסים להווה אלא **למחירון העתידי**.
- **ועפ"ז** ביאר הקצות החושן את סוגיית **השובר חבית של חברו** (במסכת בבא מציעא דף צ"ט), שביום השוק המחיר מתייקר, ישלם השובר **לפי מחירון יום השוק**, כיוון שיכול הניזק לומר: נכון שהמחיר היום – בשעת הנזק – הוא נמוך, אלא שאילו החפץ היה ברשותי – הייתי ממתין ליום השוק ומוכר במחירו הגבוה, לכן המחיר הגבוה הוא **מחירו הריאלי**.

ובענייננו (גובה התשלום בנזק המעיל בעונת הקיץ) – **לפי הקצות החושן** יוצא שראובן ישלם את **המחיר העונתי הריאלי** של החורף (דהיינו לפי מחירון של 2,000 שקל למעיל זה).

ובנתיבות המשפט (בסימן ד"ש-ב) **חלק** על הקצות החושן, ונביא את שיטתו בנקודות הבאות (בחלק השייך לענייננו):

- **מחיר חפץ** נחשב תמיד **לפי המחירון הנוכחי**, אפילו שידוע שעומד להתייקר, ואפילו שידוע שיעור ההתייקרות מראש.
- **והראיה** שהביא הקצות החושן מחמץ שאכל במועד – **אינה ראיה**, שכן **אין מחירון לחמץ בפסח**, וכשאינ מחירון נוכחי בוודאי שהולכים לפי המחירון הבא. אבל בחבית ובשאר הדוגמאות שיש להם גם מחירון נוכחי – בוודאי שה"שווה כסף" שלו נמדד לפי המחירון הנוכחי.

ובענייננו (נזק המעיל בקיץ) – לכאורה **לפי הנתיבות המשפט** יוצא שראובן ישלם את **מחיר המעיל הנוכחי** (דהיינו לפי מחירון של 1,000 שקל).

ד פ י - ע י ו ן

ט

ט. שיטת הדברי יחזקאל בביאור הסוגיה

ונשאר לברר מדוע העידית (או כל תשלום כדינו) נגבית מהמחירון הנוכחי, ואילו כאשר הניזק מבקש בינונית (או כל תשלום שלא כדינו) נגבית מהמחירון העתידי.

ובספר **דברי יחזקאל** (סימן מ"ו) כתב לענות על כל השאלות שלעיל (ונתן להבחין שדרכו היא כשיטת הקצות החושן. להתייחס למחירון הריאלי של הנזק כמחירון ניסן), והנה תמצית דבריו:

קל להבחין ולראות שהמחירון בסוגייתנו נקבע באופן שונה מהמחירונים הרגילים שבשוק, וראיה שלא מתייחסים אל האדם בעל הנכסים לפי השער הנוכחי (שלפיו הוא מוגדר כעני, והיה אמור לקבל אלף זוז כשאר העניים, והנה מוכח בסוגיה שמאכילים אותו מהקופה הציבורית עד מחצה בלבד) אלא עיקר ההתייחסות לאדם זה הוא לפי שער ניסן.

מכאן נובע שאפילו עתה, בתקופת תשרי, אנו מתייחסים אליו כאילו שאין הוא עני, וכאילו שנכסיו עולים על מאתיים זוז, למרות שאם ירצה למכור כיום לא יוכל לקבל אלא מאה. הסיבה לכך היא משום שהמחירון של ניסן קובע גם לזמן הזה, וגורם ששווי הנכסים עתה הוא מה שנקבע בניסן, ולכן הוא נחשב – מבחינה הלכתית – שיש לו מאתיים זוז אפילו בתשרי.

וזה עיקר ההבדל בין סוגייתנו לסוגיות אחרות ולמחירונים אחרים:

- בסוגייתנו – מחירון ניסן נחשב המחירון של היום.
- בשאר הסוגיות – המחירונים האחרים נקראים עתידיים, כיוון ששם המחיר העתידי הוא התחדשות העתידה לבוא, כיוון שכרגע יש מחירון עדכני של היום, ואין שום מניעה מלמכור בשער הנוכחי בגלל ההתייקרות העתידית.

יוצא שבענייננו, למרות שבתשרי הנכסים הוזלו, אין זה השער הקובע, כיוון שכל העולם מחכים לניסן כדי למכור, וכל מי שרוצה לקנות בתשרי צריך לשלם על פי שער ניסן, שהוא המחירון העדכני.

ד פ י - ע י ו ן

אלא שהאדם שבנדון שלנו – הנהגתו שונה ממה שלמדנו לעיל, שמאחר שהוא נצרך עתה לכסף מזומן – מוכרח הוא למכור בזול. אבל אין דוחקו של זה מספיק כדי להיקרא "מחירון נוכחי".

נמצא שהמחירון של ניסן הוא המחירון היחיד שפעיל בכל ימות השנה.

חידוש זה הוא ההקדמה הנצרכת לפני לימוד דיני תשלומי נזיקין, ולכן הביא אבבי את דיני מעשר עני, להראות שהקופה הציבורית עובדת גם בימי תשרי לפי מחירון ניסן, ומכאן לומדים לדיני נזיקין.

והחידוש בדיני נזיקין הוא שאמנם יש רק מחירון יחיד, המחירון של ניסן, ולמרות זאת כוונת התורה כשחייבה את המזיק לשלם לו בעידית, היתה שישלם לו לפי המחיר של היום. והטעם לדרישה זו הוא בגלל שבדיני נזיקין נוספה המילה "מיטב" ("מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם"), וזו סיבה להחליף מחירון.

ונחדד את דברנו :

- הסיבה לשלם עידית (או כל תשלום מקורי אחר שתיקנה התורה או שתיקנו חכמים להיות הדין היסודי של תשלום זה, עידית לניזק, בינונית לבעל חוב, זיבורית לכתובה) לפי המחירון הנוכחי של תשרי, ולא לפי המחירון הרגיל של ניסן, אינה בגלל שמחירון ניסן לא מתאים להיקרא תשלום, שהרי כל העולם משלם לפי מחירון זה.
- אלא בגלל שמחירון ניסן לא נקרא בשם "מיטב", כיוון שבאופן מעשי כדי למכור נכס זה במחיר של ניסן, יאלץ לחכות עד ניסן ולא יהיו רבים שקופצים על נכס זה עתה, וא"כ אין זה "מיטב" אלא "זיבורית".

י. השלכת ביאור הדברי יחזקאל לענייננו

מסקנת הדברי יחזקאל שמכל האמור נובע, שהמחירון הקובע לעניין תשלומי נזיקין הוא המחירון העתידי, של ניסן. ולפי זה יוצא שאם אדם הזיק לחברו שדה בתקופת תשרי, משלם לפי השומה של תקופת ניסן, ואין זה דומה לשאר מחירי נזיקין, שיש מחירון עדכני, ולכן ניתן לדון לפי זמן זה ומקום זה.

ד פ י - ע י ו ן

טו

ונוסיף עוד נקודת הבנה בחילוק בין סוגי מחירוניהם, כדלקמן :

- **תשלומי נזק** נחלקים לשני נושאים : **א. מחיר הנזק**, הוא שומת החפץ הניזוק לברר מה גובה התשלום שנדרש המזיק לשלם לניזק. **ב. אופן תשלום הנזק**, שבו דנים על מטבע התשלום אם הוא כסף, או מטלטלין המהווים שווה כסף, או קרקע בשווי המתאים למחיר הנזק.
- **סוגיית יוקרא דלקמיה** דלעיל, שמתארת את המו"מ בין המזיק לניזק, אינה דנה על **מחיר הנזק** אלא על קביעת **שומת התשלום**. (כלומר: כמה ישלם על הנזק שעשה). האם נוכל להסיק שנושא המחירוניהם שייך רק לחלק שומת התשלום ולא לחלק קביעת גובה הנזק?
- **מסתבר שלא**, שכל ההבדל כאן אינו עקרוני, אלא הוא טכני בעיקרו, שכן הסוגיה עסקה **בנזק לשור ותשלום בקרקע**, והמציאות היא שלשוורים יש מחירון כל השנה, ולקרקע יש חילוק בין מחירון תשרי למחירון ניסן, ולכן אילו המקרה היה הפוך (שהזיקו קרקע ומשלמים בשוורים) – **מסתבר** ששומת הנזק היתה לפי מחירון ניסן, והתשלום – לפי מחירי השוורים הנוכחי.
- וכאשר הוסיפה התורה את החיוב **לשלם במיטב** – נוסף עוד חידוש (כדלעיל), שלא שמים את הקרקע המשולמת לפי המחירון הרגיל של ניסן, אלא לפי **המחירון הנדיר של תשרי**, שהוא ה"מיטב".
- וההבדל יחודד במקרה **שאדם הזיק קרקע ורוצה לשלם בקרקע**, שקביעת גובה הנזק תיעשה לפי **מחירון ניסן** של הקרקע שניזוקה, ואילו קביעת איכות התשלום תיעשה לפי **מחירון תשרי** של הקרקע המשולמת.

וא"כ גם **בנדון שלנו** יוצא, שכאשר יש מחירון מפורסם למעילים, הוא מחירון החורף, נראה ש**מחירון זה הוא הקובע**, ולכן, לכאורה, מוטל על ראובן המזיק לשלם לשמעון סך של 2,000 ש"ח.

יא. הגדרה שונה של הנתיבות המשפט

אלא שלפי **הנתיבות המשפט** (שהבאנו לעיל, בסימן ד"ש-ב) מתוארת **מציאות שונה**, שמאחר שהרבה מוכרים יין קודם יום השוק כשצריכים מעות, וכן הרבה

ד פ י - ע י ו ן

מוכרים קרקעות בתקופת תשרי, ולכן פשוט שאינו משלם נזיקין אלא לפי השער שהיה בזמן הנזק, ולא לפי השער העתידי.

אם נתבונן נראה שלכאורה מתוארות **מציאויות שונות** בדברי רבותינו האחרונים, כדלקמן:

- **הקצות החושן והדברי יחזקאל** מתארים **מכירות בודדות והכרחיות** של קרקעות בתשרי, ולכן המסקנה היא שאין לקבוע **מחירון לתקופת תשרי**.
- **הנתיבות המשפט** מתאר **שוק גדול למדי** של מכירות בתשרי, ומסקנתו היא שיש **טעם למחירון עדכני בתשרי!**

יוצא לכאורה, שאין מחלוקת בין הקצות החושן והדברי יחזקאל **מחד לבין הנתיבות המשפט** מאידך, וכל מה שחלקו הוא **היאך ללמוד פשט בגמרא**, האם תקופת תשרי נחשבת שיש בה מכירות, או דלמא נחשבת כאין בה מכירות.

אבל לגבי **דין קביעת מחירון** – נראה **ששניהם שווים**, שכן:

- **במקרה של מכירות רבות** – יודו הקצות החושן והדברי יחזקאל שמן הראוי לקבוע **מחירון לתקופה זו**, שהיא עניפה וגדושה בפעילות.
- **ובמקרה של מכירות מעטות** – יודה הנתיבות המשפט, שאין מחירון לעונה זו.

אלא שסיום לשונו של הדברי יחזקאל היא, ש"בספר נתיבות המשפט חולק עלי". ולא מסתבר שהמחלוקת היא רק היאך ללמוד את העובדות שבגמרא.

על כן נראה לעני"ד לבאר, שבוודאי אין כאן מחלוקת על העובדות שבגמרא. ובוודאי אם הגמרא כתבה **כולי עלמא** מחכים עד ניסן ומוכרים אז, לא ייתכן שיש מכירות עניפות בתשרי. אלא מי שמוכר הוא רק הללו שאין להם ממה לחיות, והם נאלצים למכור עתה. א"כ הוויכוח בדברי המפרשים הוא אם המכירות הבודדות של האנשים המוכרחים לדבר קובע מחירון או לא. ולפי זה נלמד כך:

ד פ י - ע י ו ן

יח

- **הקצות החושן והדברי יחזקאל למדו שפעילות זאת אינה קובעת מחירון, ונפקא מינא שאם אדם יזיק את חברו – המחירון הקובע הוא זה של ניסן.**
- **הנתיבות המשפט למד שגם פעילות מחמת לחץ נקראת פעילות הקובעת מחירון לעצמה. וא"כ – במקרה של נזק – ייקבע המחיר של היום כמחיר עדכני של הנכס.**

וויכוח זה בין המפרשים גורר בעקבותיו לימוד של הסוגיה באופן השונה מאד זה מזה:

- **הדברי יחזקאל והקצות החושן לומדים שיש רק מחירון אחד, של ניסן, ולכן עליהם לבאר בסוגיית מעשר עני מדוע בעל הנכסים בכלל מקבל משהו, הלא לפי מחירון ניסן נחשב כעשיר, וצריך לבאר שנקרא עשיר העובר ממקום למקום, על פי המשנה במסכת פאה, כפי שנלמד לעיל.**
- **הנתיבות המשפט לומד שיש שני מחירונים, כולל מחירון של היום, ולכן עליו לבאר בסוגיית מעשר עני מדוע בעל הנכסים לא מקבל מענק מלא, סוף סוף עתה נחשב כעני גמור. ולזה מבאר, שכיוון שאינו עני גמור, כיוון שיש לו עתיד מוגדר של עשיר, לכן אינו יכול לזכות במלוא התמיכה.**

יב. מחירון של אנשים לחוצים נקרא מחירון?

לענייננו למדנו שיש וויכוח בין המפרשים אם מחירון של אנשים לחוצים נקרא מחירון, כדלקמן:

- **לפי הקצות החושן והדברי יחזקאל אין זה נקרא מחירון, ולכן המחירון הקובע לתשלומי נזיקין הוא זה של החורף, ולכן ישלם ראובן מחיר מלא של 2,000 ש"ח.**
- **לפי הנתיבות המשפט יש כאן מחירון, שהרי יש מי שמוכר, ואפילו שמכירה זו היא מחמת לחץ. ולכן מחיר המעיל הוא עתה 1,000 ש"ח, וזה מה שישלם ראובן לשמעון.**

ד פ י - ע י ו ן

ובאמת מסתבר שבמקרה שלנו, שאין כלל מכירות של המעיל, אלא רק אחד בלבד (וגם הוא נובע מלחץ פרטי, ולא במכירה רגילה) – **ייתכן שגם הנתיבות המשפט יודה** שאין זה מחירון, וממילא קיים רק מחירון החורף.

ובשורה התחתונה נראה שראובן **ישלם לפי המחירון של 2,000 ש"ח** (בניכוי ההפרש ממעיל חדש למעיל שכבר השתמשו בו פעם אחת).

יג. סיכום ומסקנות

ראובן הזיק מעיל חורף באמצע הקיץ. אין מחירון למעיל זה בקיץ, למעט בחנות אחת שעוסקת בחיסול המלאי. האם ישלם את המחיר כפי שהוא בחורף או את המחיר כפי שהוא בקיץ? ונאמרו בזה הנושאים הבאים:

- **שומת נזק עפ"י התורה** נעשה ע"י **הפחתת מחיר החפץ הניזוק לפני הנזק פחות מחירו לאחר הנזק.**

- **לפעמים יש להוסיף גם את ירידת הערך מחמת הצורך בתיקון** (כמו במכוניות, שעצם העובדה שהיו בתיקון – כבר איבדו את כיוונן המפעל, ויש בזה ירידת ערך).

- **ובענייננו – מדובר על השחתה טוטאלית המחייבת תשלום מעיל שלם, ויש לבדוק עפ"י איזה מחירון ישולם תשלום זה.**

- **סוגיית קופת מעשר עני, שראוי לקבל ממנה מי שמוגדר "עני", דהיינו: יש לו עד מאתיים זוז ולא יותר, והגיע אדם שיש לו נכסים שהוזלו אל מתחת למאתיים, שנותנים לו עד מחצה.** והגמרא **מקשה** (לפי רש"י): מדוע ירדו נכסיו – ממה נפשך – אם ירדו יחד עם כל שאר הנכסים בסביבה – הרי זה באמת עני, ומגיע לו **זכות מליאה** ולא רק חצי, ואם ירדו בגלל מחדלים ולחצים שלו – הרי אין הוא באמת עני, ולא מגיע לו **כלום. ומתרצת שיש שני מחירוניים – מחירון ניסן** עתידי ומרכזי **ומחירון תשרי** נוכחי וזול. ואדם זה נופל בדיוק בין שני המחירוניים, ולפיכך מקבל חצי, כדי שישרוד עד ניסן.

- ומכאן לסוגיית **תשלומי נזיקין**, כאשר יש **שני מחירוניים** כנ"ל, אם הניזק רוצה לקבל **כדינו** (אם מגיע לו נזק – יקבל בעידית, חוב – יקבל בינונית, כתובה – יקבל זיבורית) – יקבל לפי **המחירון הזול הנוכחי**, ואם רוצה לא כדינו – יקבל לפי **המחירון העתידי**, היקר יותר.

ד פ י - ע י ו ן

כ

- **ויש להקשות** כמה קושיות מרכזיות בסוגיות אלו (כגון: מדוע לא דנים לפי המקום והזמן הנוכחיים, כמו בכל התורה (כגון מקומו ושעתו בהקדש, קידושי פרוטה כאן ולא במדי, גזלנים משלמים כשעת הגזילה וכיוצ"ב), מה ההבדל בשורש בין המחירונים ועוד).
- **ולמדנו** שיש הבדל בין **מחירוני נזיקין ומחירוני מעשר עני** (שמשלמים לפי מחירון עתידי) לבין **שאר המחירונים בעולם** (שמשלמים לפי העונה), וצריך להבין את שורש ההבדל.
- **ונחלקו רש"י והרי"ף** בגירסת סוגיית מעשר עני, ושורש מחלוקתם (עפ"י חקירת האבני נזר אם "שווה כסף כסף" הכוונה שניתן להמירו לכסף, או שיש לו חשיבות עצמית כמו לכסף), **שרש"י** מחשיב את **ערך השדות בפני עצמן**, הגם שאי אפשר לממשם, ולכן גם **עני בפועל יכול להיות עשיר בכוח** ולא יקבל מהקופה, ואילו **הרי"ף** מחשיב את השדות כראויות לשומא רק אם הן **נמכרות בערכן הריאלי**, אחרת אין למוכרן, וממילא בעליהם **נחשב כעני** ויקבל מהקופה.
- **וכאשר יש שני מחירונים** – נחלקו האחרונים, שדעת **הקצות החושן** שהמחירון לעניין נזיקין הוא **המחירון העתידי**, ואילו **הנתיבות המשפט והדברי יחזקאל** קובעים את **המחירון הנוכחי** כעיקר.
- וגם כאשר המחירון העתידי הוא העיקר – משלם נזיקין **לפי המחירון הנוכחי בגלל דין "מיטב"** (ויוצא שאם הזיק קרקע ומשלם בקרקע – ישומו את הקרקע שהזיק לפי המחירון העתידי שהוא העיקרי, וישלם בקרקע שלו שישומו אותה לפי המחירון הנוכחי מדין מיטב...), אבל אם רוצה לקבל **שלא כדינו** – יחזור למחירון העיקרי העתידי.
- **ועוד** אפשר להראות שנחלקים במקרה של **מחירון מחמת לחץ** אם נקרא מחירון, ובענייננו, שיש **קרוב לאפס** מכירות בקיץ (וגם זה רק מחמת לחץ פרטי) – **יודו כולם** שהולכים לפי **מחירון החורף**.
- **ולכן בשורה התחתונה** נראה שראובן **ישלם לפי מחירון חורף** (בניכוי ההפרש ממעיל חדש למעיל שכבר השתמשו בו פעם אחת).